

Аливаа звйлд олонх эсвэл цоонх байхын ялгаа нэн их. Энэ ойлголтыг бид гол толов УИХ, эсвэл иргэдийн толоологчдийн хурал, нам хвчний доторхи вээл бодлоороо нэгдсэн бвлэг, хэсгүүдийн тооны харьцаагаар жишиж ойлгодог. Амьдрал дээр олонхи, цоонхийн влгэр загвар, вр дагаврыг тод, томруун харуулж буй нь тэд юм болохоор арга ч вгвй биз. Үвнтэй адилхан нийгмийн амьдралын тввшинд цоонх, хэт цоонх болсноороо багагвй хохирол вээх, зарим талаараа нийгмээс золиослогдох вээгдэл ч байж болдогийн нэгэн жишээ гэвэл, оноодрийн бодит амьдрал дээр чолоот уран бвтээлчид, орон нутгийн хэвлэл мэдээллийн салбарынхныг авч вээж болох юм.

Тэдний хувьд бусад салбарынхан шиг вйл олноороо нийгмийн нийтлэгийг буй болгох боломж хомс. Жишээлэхэд багш нар, эмч нар, торийн алба хаагчид, бизнес эрхлэгчид, малчид бол Монгол улсын сум, аймаг, хот болгонд хэдэн арваас хэдэн зуугаараа ажиллаж амьдарцгаах агаад тор, засгаас ихээхэн анхаарал талбиж, салбар бврт тусгайлсан бодлого явуулан, хвний хогжил нийгмийн асуудлыг нь байнга анхаарлын товд авч явдаг. Энэ нь нэн сайшаалтай агаад Монголын тор, засаг ард твмнийхээ товд байж, тэдний тусд ажиллаж байгаагийн товд илрэл юм.

Харин хэвлэл мэдээллийн салбарт ажиллагсад бол аймаг бврд ихэдлээ л гэхэд 30-40 хвн. Тооны хувьд ийм байхаас гадна тэдний тухай тор засгаас анхаарч санаа тавих, дэвшил хогжлийг нь дэмжин хохивлэх шаардлага байхгвй гэж вээх нь хэвшил болсон звйл учир энэ утгаараа цоонхийн шинж байдал нь илvv товд илрэнэ. Орон нутагт сайндаа л арав, хориор тоологдох уран бвтээлчид, зураач, зохиолч, хогжмийн зохиолч ч гэх юм уу байгалийн огогдолт авъяас чадвараараа аж торохийг хичээгсдийн хувьд бол дээрх асуудлыг ярихын ч хэрэггвй байх.Â Â Â Â Â Â

Миний бодоход жам ёсны дагуу бол аливаа улс гврний тор засгийн бодлого ард твмнийг бврдvvлж буй бvхий л хvmvvст, ямар салбар, байгууллагад ажиллаж байгаа, ямар вндэс угсаатай, ямар вээл бодолтойгоос нь вл хамааран адил тэгш вйлчлэх ёстой байх.

Одоо мордогдож буй Үндсэн хуулинд “Хvнийг vндэс, угсаа, хэл, арьсны онго, нас хvйс, нийгмийн гарал, байдал, хоронго чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал, шашин шvтлэг, vзэл бодол, боловсролоор нь ялгаварлан гадуурхаж vл болно” гэж заажээ.А А А А А А А А А А

А А А А А А А А А А А А А А Гэвч амьдрал дээр манайд торийн бодлогыг явуулахдаа торийн алба, хувийн хэвшил, торийн бус байгууллага, малчид, vйлдвэрлэл эрхлэгчид, уран бvтээлчид, сэтгvвчдэд ихээхэн харилцан адилгvй, тэнцвэргvй байдлаар хандаж, тэдгээрийн ажиллах амьдрах баталгааг нь харьцангуй оор, оор тvвшинд хангахаар хуульчилсан байх ба заримыг нь бvр ямар ч баталгаагvйгээр бодлогоос гадуур орхисон нь ч бий.

Жишээ болгоод торийн алба хаагчид болон сэтгvвчдийг харьцуулж vзье. Улс торийн, тусгай, жинхэнэ, vйлчилгээний гэхчилэн торийн албаны аль ч хэсэг, ангилалд ажиллагсадын ажиллах нохцол баталгаа, цалин холс, нийгмийн асуудал, дэмжлэг тусалцаа сэлтийг Торийн албаны тухай хууль болон холбогдох журам заавраар хуульчилан баталгаажуулсан байдаг учир оноогийн Монгол улсад торийн албанд ажил хийх ньА ажил эрэгчдийн хvсэн тэмvүлдэг “диваажин” гэж хэлэхvйц. Харин хэвлэл мэдээллийн салбарынхны хувьд тэдний ажиллах нохцолыг хангах, баталгаатай цалин холстэй байх, бодлогын дэмжлэг авах талаар эрх зvйн ямар ч зохицуулалт байхгvй. Үндсэндээ дээрх хоёр салбарынхны хувьд тэмээ, ямаа шиг, нэгийг нь ордны дээдсvүдтэй, ногоог нь гудамжны хэрмэлvүдтэй адилтгаж болохуйц. Гэвч эрхлэж буй ажлынх нь нийгмийн ач холбогдол, ард олны тусад гvйцэтгэж буй vүргийг харьцуулж vзвэл, онхи ялгаагvй. Хэвлэл мэдээллийнхэн болоод соёл, уран бvтээлийн чиглэлийнхэнА А ард тvмнийг мэдээлэлтэй байлгах, ингэснээр тэднийг улам боловсронгуй, ухаалаг, хvчирхэг болоход нь туслах, бас танин мэдvүлэх соён гэгээрvүлэх гэх мэт хэзээнээс хvн торолхтний дээд суртахууны тvвшинд тооцогдож ирсэн улс гvрний амин чухал хэрэгцээнд vйлчилдэг бол, торийн алба хаагчид торийн бодлого боловсруулах, хэрэгжvүлэх, хууль сахиулах, ард олонд тэдгээртэй холбоотой vйлчилгээ vзvүлэх гэх мэт мон л амин чухал хэрэгцээнд vйлчилнэ.

А А А А А А А А А А А А А А Монгол торийн бодлогод ардчиллыг тууштай баримтлан хогжvүлэх, хvний хогжилд онцгойлон анхаарч хvнийг дээдлэх, vндсэн хуулинд заасанчилан ялгаварлан гадуурхлыг vл тэвчиж, нийгмийн нийтлэгийг бvрэлдvүлж буй, торол салбарынханд тэгш зарчмаар хандах, тэднийг нийтэд нь дэмжих бодлого явуулах гэсэн “чихэнд чимэгтэй” vзэл баримтлалууд байдаг ч амьдрал дээр бол дээрхтэй адил таагvй жишээнvүд нэг бус байгааг эрэгцvүлж, улсын тvвшин дэх бодлого vзэл баримтлалын хувьд “гишгэсэн мороо дахин дахин харж, шинжиж байх” тухай дээдсийн

захиас сэлтийг санаж сэрэх шаардлагатайг үгвйсгэмгвй санагдана.

Үүнийг бичих болсон гол санаа маань орон нутгийн хэвлэл мэдээллийнхний омно тулгамдаж буй ужиг асуудлын талаар хондоход чиглэгдсэн богоод одоо тэр сэдэв рvнгээ товлорохийг хичээе.

Â Â Â Â Â Â Â Â Â Â Â Â Â Â Â

Эдийн засгийн тааламжгвй нохцол нvврэлсэн энэ вед тэдэнд, давын омно хоолой дээр нь тээглэсээр байгаа зvйл бол мэдээж орлогын хомсдол, санхvвжилт дутмаг байхын зовлон гачаал буй. Энэ нь орон нутгийнхны хувьд зах зээлийн цар хvрээ хумигдмал, торийн идэвхтэй дэмжлэг, зохицуулалт бараг vгвй, мэдээлэл хvлээн авагч, хэрэглэгчдийн аж торох нохцол, сэтгэлгээний соёл тааруухан зэргээс голлон шалтгаална. Бас vүнийг дагалдаад тэнд ажиллаж буй хvмvвсийн сэтгэл ханамж, ажилдаа хандах хандлага, гараас нь гарч буй зvйлсийн чанар чансаа, цаашлаад ёс суртахуун, ёс зvйн асуудалд ч “согог , гэмтэл” бий болж буй нь амьдрал дээр тод ажиглагддаг. 1990-ээд онд Монголд гарсан нийгмийн оорчлолтийн дараахнаас чолоот хэвлэл мэдээллийн vзэл санаа нэвтэрч, нийслэл болон томоохон хотуудад “замбараагвй” олон сонин, телевиз гарч ирэхийн зэрэгцээ “хэвлэл мэдээллийн хараат бус байдал” гэдэг лоозон маш хvчтэй дэлгэрч, ийм тогтолцоог толовшvвлэхэд чиглэгдсэн зарим нэг алхмууд хийгдсэн. Одоо ч бас энэ тухай ярьдаггвй, аливаа зvйл дээр эшлэл болгодоггвй, тухайн салбарынхан руу хандахдаа энэ vгийг зориуд онцлодоггвй салбарын удирдах тvвшиний хvмvвс, торийн албан тушаалтнууд, дарга даамлууд, эрдэмтэн судлаачид бараг vгвй. Орон нутгийн тvвшинд л гэхэд сэтгvвлчдийн салбар байгууллагын дарга, эсвэл аль нэг сонины эрхлэгч, телевизийн захирлын амнаас “бид хараат бус байдлыг эрхэмлэн ажиллаж байна” гэсэн vг байнгын давтамжтайгаар сонсогдоно. Харин бодит байдал дээр ямар вэ? Орон нутагт хэвлэл мэдээллийн байгууллагууд орлого олж, оорийгоо санхvвжvвлэхийн тулд, хэн нэг том дарга, томоохон албан тушаалтан, аль нэг улс торийн намын удирдлага, тодорхой тvвшиний улс тор бизнесийн бvлэг, хэсгийнхэнтэй тvншлэж, тэдэнд тал алдахгвйгээр, “хормойдон дагаж” гvйхгвйгээр олигтой оршин тогтнох боломж хомс. Миний оршин амьдардаг аймагт л гэхэд вйл ажиллагаа явуулж буй бараг бvх Â телевиз, /3, 4/ оршин тогтнох арга чарга хайхын эрхэнд дуу, дуугаа авалцан, улс торийн намуудад тодорхой

байр суурь эзэлж, “карьер”

/

улс төрийн өндөр байр суурь, нэр төр, ашиг сонирхол

/

хооцолдож буй, амбиц

/

ашиг сонирхол

/

ихтэй нохдвүдэд худалдагдаж,

/

шууд, утгаараа арилжаалагдаж, тэдний омчийн ХМХ болсон

/

дуусав. Сонин хэвлэлүүд нь ч мон адил дээрхийн адилаар “тал засан, шарвалзах” арга барилаар хоол олж идэхээс оор гарцгүй шахам. Аймгуудад сэтгүүлчдийн байгууллагын салбар зовлол гэж байх ч түүнийг удирдаж буй хүн нь аль нэг ХМБ-ын дарга, захирал байх тул моноох байр сууриа ашиглан эрхэмүүдэд аятайхнаар шадарлаж, хал балгвйхнээр оорийн байгууллагадаа давуу байдал олж авахыг ихэд хичээх дүр зураг ч ажиглагдана. Тоймлон дурьдаж буй энэ мэт шинж байдлыг тодотгохуйц, жишээ баримтыг оорийн нүдээр үзэж, мэдэрсэн, бусдаас дам мэдээлэл авсан болгоныг тоочвол цоон бус богоод энд тийнхүү нэр усаар тоочихоос зайлсхийж, гагцхүү үл зохилдоход эрэмшин, мартагнасан зүйлүүдийг нь сануулж, санаа, сэдэл огохийг чухалчилсан болно.

Иймэрхүү байдлаас болоод “доровдэгч засаглал”, “хоточ ноход” хэмээн элдвээр хээмсэглэн гангарагчдын маань эрхэм үүрэг болсон үнэн бодитой мэдээлэл түгээх, тэнцвэртэй хандах, танин мэдүүлэх, соён гэгээрүүлэх чиг үүрэг ч ямх ямхаар онгоо хувирган, оорчлогдож байх шиг. Тэдний хийж буй ажлыг нь, гараасаа гаргаж буй бүтээл туурвилыг нь үнэлэх үнэлэмж ихээхэн онгоц хийсвэр, зарим талаараа хуурмаглан оромдсон, тал тохой татсан байдалтай байгаагаас нийгмийн тусд, ард олны жинхэнэ эрх ашгийн толоо шатаж ходолморлох, оюун санааны эрэл хайгуул хийх, ололт, эрсдлийн заагт хүрч, хурц содон гаргалгаа дэвшүүлэх хүсэл зоригтнууд нүдний гэм шиг болж, бараг л үзэгдэхээ болих шинжтэй.

Монголын нэгэн нэртэй зохиолч, эрдэмтэн, судлаачийн хэдхэн жилийн омно хэвлэгдсэн номон дээр сэтгүүлч хэмээх нэр томъёоны утга агуулгыг эрэгцүүлэхдээ уг үг нь “сэд, сэдэх, сэдхил” хэмээх язгуур утгаас үүсэлтэй агаад оюун санаа, сэтхил, үйлийн түвшинд цолгорон манлайлсан сэтгэгчдийн зиндаанд хүрсэн хүмүүсийг нэрийдсэн нийтлэг нэршил байх нигууртай хэмээгээд, оноодрийн хэвлэл мэдээллийн байгууллагад ажиллаж буй ихэнх нохдүүд маань болсон явдлыг хүмүүст дамжуулан мэдээлэх тодийг гүйцэлдүүлснээрээ оорсдийгоо сэтгүүлч хэмээн цоллох нь нэг л зохимжгүй мэт. Тиймээс дамжуулан мэдээлэх түвшинд ажиллаж, бүтээж буй нохдод бол сурвалжлагч, харин дээр үгүүлсэнчилэн арай “оор түвшинд” туурвин бүтээж буй нохдод нь сэтгүүлч гэдэг нэршил зохимжтой юм” хэмээснийг хүлээн зовшоорохоос аргагүй санагддагсан.

Эдгээрийг цаашид нуршин улиглахыг тэвчээд, орон нутгийнхнаар зогсохгүй салбарын твшинд анзаарч, ажил хэрэг болгох ёстой ямар алхамууд үгвйлэгдэж байна вэ гэдэгт санаа бодлоо чиглүүлбэл

Нэгд: тус салбарт ажиллагсдын ходолморлох нохцлийг баталгаатай болгож, нэгдсэн бодлогоор зохицуулах. Үүнтэй холбоотойгоор мэдээж монго санхүүгийн асуудал босож ирэх богоод бодит амьдралыг цухас судлаж үзэхэд аймгуудад хэвлэл мэдээллийн салбарт үзүүлж буй бодлогын дэмжлэг харилцан адилгүй, зарим нь орон нутгийн тосовт 30.0-40.0 сая орчим тогрог /Баянхонгор зэрэг аймаг/ батлуулан, салбартай мордож, буй журам дүрмийн дагуу тэгш зарчмаар хувиарлаж, зарцуулдаг, бас зарим аймагт 60.0-70.0 сая тогрог

/Говь-Алтай, Баян-Олгий

гэх мэт

/А батлагддаг

байхад нэлээд олон аймагт

/

Ховд, Увс, Завхан, Оворхангай, Тов, Хэнтий, Омноговь, Дунговь гэх мэт

/

тухайн салбарт зориулж, ямар ч эх үүсвэр батлаж огдоггүй байх жишээтэй.

Хоёрт. Сэтгүүлчид болон ажиллагсдын мэргэжлийн болон ходолмор бүтээлийн үнэлэмжийг бодитой болгох. Хамгийн наад зах нь тэдний бичиж туурвиж буй мэдээлэл, нийтлэл, бэлтгэж буй нэвтрүүлгийн нийгмийн болон танин мэдэхүй, оюун санааны твшин дэх ач холбогдол, чанар чансаа, нийгэмд үзүүлэх нолоолол, амьдрах чадварыг харгалзаж үнэлдэг байх. “Одоогоос онгорсон цаг руу аялах” зарчмаар олон сар, жилүүдийн омо бүтээгдсэн сэтгүүл зүйн бүтээлүүд хожим нь ямар үр огоож гаргасан, амьдрах чадвар нь ямар байсан гэдгийг нягтлаж байж. Сая шагнал урамшуулалд дэвшүүлдэг зарчмыг нэвтрүүлэх А

Гуравт: Хараат бус байх гэдгийг “мэдэн будилалгүйгээр” бодитой ойлгож, хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл болон байгууллагууд санхүүгийн эх үүсвэрээ олохын тулд эрх, мэдэлтнүүд, чинээлэг твшиний улс тор, бизнесийн бүлэг, хэсгийн аманд орох, эсвэл тэдэнд хандах шаардлагагүй байхуйцаар нохцол боломжийг нь бодлогоор зохицуулж огох

Доровт: Мэдээлэлд зэрэг зиндаа байхгүй гэдгийг хаа хаанаа ойлгож, нийслэл хот буюу товийн байгууллагууд орон нутгийн сэтгүүлчдийн ходолморийг ямар ч үнэ холсгүйгээр ашиглах, эсвэл багаахан хэмжээний аар, саарханаар хуурдаг гэх мэт түгээмэл үзэгдлийг

арилгахуйц сэтгэл зvйн орчинг бvрэлдvвлэх

Тавд: Хэвлэл мэдээлэл сэтгvул зvйн салбарынхан бусадтай адил жам ёсны эрхээ эдлэн, торийн хуулийн

/

vндсэн хуулийн

/

vйлчлэлд багтаж, салбартаа мэргэжлээрээ тогтвортой ажиллах баталгаатай байхуйц эрх зvйн орчинг бvрдvвлэх

Зургаад:   Сэтгvулчдийн хоџолморийн vр дvнгээр, нийгэмд буй таагvй, охор хандлагуудыг сонжиж сануулсан, далд бугшмал асуудлуудыг эрэн сурвалжилж ил гаргасан, тулгамдсан, шийдэл олох, шийдвэрлэх шаардлагатай зvйлvвдийг илрvвлж, засаж сайжруулах арга замыг санал болгосон нийтлэл, нэвтрvвлгvвд vй олноор тvгээгддэг ч тvвнд нvдэн балай, чихэн дvлий байдлаар хандсаар ирсэн ужиг самуурлыг цочоож, хоџолборгvй асуудлыг гаргаж  хондсон, дэвшvвлсэн сэтгvул зvйн бvтээлvвдийн мороор шуурхай арга хэмжээ орнvвлдэг, мэдрэмжтэй нийгмийг цогцлохын толоо хамтарсан эрэл хайгуул хийх тэргvвтнийг онцломоор байгаа юм.  

Мэргэжил нэгт  сэтгvулчид хийгээд сэтгvулчдийн vндэсний байгууллага болох МСНЭ, бусад мэргэжлийн байгууллагууд, мон торийн шат шатны байгууллагууд маань миний цухас дурьдсан дээрх асуудлуудын талаар болгоон, тунгааж, болж огвол гарц шийдлийг олоход шамдах аваас цаг зав, тархи мэдрэлийнхээ ямх тодийг хугаслан цахим бичвэрт буулгах гэж мунгинсаны минь хэрэг зориг сая гvйцэлдэх болой.        

Сэтгvулч Хиргис Г.Тормонх 